

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-11>

УДК 338.2

Сергій МАТЮХ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9899-109X>

e-mail: matuh@khmnu.edu.ua

Віктор ЛОПАТОВСЬКИЙ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8830-1398>

e-mail: viktor_lopatovskiy@khmnu.edu.ua

Юрій КРАВЧИК

Хмельницький національний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-2780-5605>

e-mail: yurii_kravchik@khmnu.edu.ua

ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У дослідженні розкрито актуальність проблеми формування та ефективного використання потенціалу економічного зростання України. Здійснено аналіз структури населення України (за статусом робочої сили, зайнятих і безробітних) у 2010–2021 рр. Проаналізовано ситуацію щодо оплати праці, а також заборгованості з її виплати у видах економічної діяльності економіки України. Відображено динаміку обсягів реалізованої промислової продукції вітчизняними підприємствами у 2010–2021 рр., у т. ч. за галузями промисловості України. Охарактеризовано структуру вітчизняного промислового виробництва станом на січень 2022 р. Наведено інформацію відносно індексів будівельної продукції та сільського, лісового і рибного господарства в Україні у 2015–2021 рр. Здійснено аналіз позицій економіки України у світовому рейтингу цифрової конкурентоспроможності. Узагальнено ключові проблемні аспекти та перешкоди реалізації економічного потенціалу України. Визначено стратегічні пріоритети системної державної політики становлення ефективної моделі забезпечення економічного зростання в Україні.

Ключові слова: національна економіка; економічний потенціал; пріоритети відновлення; реальний сектор економіки; сталий розвиток.

Serhii MATIUKH, Viktor LOPATOVSKYI, Yurii KRAVCHYK,
Khmelnyskyi National University

ECONOMIC TRENDS OF UKRAINE'S DEVELOPMENT AND PRIORITIES OF REALIZATION OF NATIONAL ECONOMY POTENTIAL

The aim of the article is to analyze the state and trends of Ukraine's economy at the current stage of its development, as well as to substantiate the strategic priorities of state policy to overcome challenges and ensure better realization of the potential of Ukraine's national economy.

The study reveals the urgency of the problem of forming and effective use of Ukraine's economic growth potential.

The analysis of the structure of the population of Ukraine (by the status of labor force, employed and unemployed) in 2010–2021. The situation regarding wages and arrears of its payment in the types of economic activity of the economy of Ukraine is analyzed. The dynamics of volumes of industrial products sold by domestic enterprises in 2010–2021, including by industries of Ukraine, is reflected. The structure of domestic industrial production as of January 2022 is described. The information on indices of construction products and agriculture, forestry and fisheries in Ukraine in 2015–2021 is given. The analysis of positions of economy of Ukraine in the world rating of digital competitiveness is carried out.

The key problematic aspects and obstacles to the realization of Ukraine's economic potential are summarized, in particular, the deterioration of intellectual and human resources and the growth of the volume and level of unemployment; low level of wages and increase in arrears of wages; irrational structure and small volumes of industrial production; instability of production and sales of products of the real sector of the economy; weak positions of big business entities; low innovation and technological activity and the ability to carry out full-scale digital transformation of the national economy.

The applied significance of the research results is that the strategic priorities of the systemic state policy of establishing an effective model of economic growth in Ukraine, namely - the diversification of international economic relations and foreign trade; ensuring the stability and independence of the financial system of the state; convergence of the social security system with leading international practices; realization of the potential of "drivers" of economic sovereignty and development; strengthening energy independence, increasing energy efficiency and savings; building and improving the capacity of critical infrastructure elements; ensuring the functional and structural integration of the economic complex.

Keywords: national economy; economic potential; recovery priorities; real sector of the economy; sustainability.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

На сучасному історичному етапі (за понад тридцятирічний період незалежності країни) розвиток економіки України нестабільний. Якщо для дев'яностих років характерним був шок переходу від однієї системи господарювання (причому в стадії повного занепаду) до іншої та такі його наслідки, як стагнація виробництва, брак робочих місць, високе безробіття, низькі доходи населення, дефіцит продуктів тощо, то

на початку двотисячних років почалося економічне похвалення і поступове підвищення якості життя населення. З різним перманентним успіхом, але крива економічного зростання мала висхідну тенденцію, що позитивно. На разі піком соціально-економічного розвитку стали 2012-2013 роки, коли в країні було проведено Євро-2012. Специфіка цього періоду – найбільші обсяги інвестування в національну економіку, приріст промислового виробництва, активізація інноваційної діяльності, зростання доходів населення і тому подібне. У 2014 р. розпочалася війна і зовнішнє воєнне вторгнення РФ до України. Логічно, що це мало наслідком втрату частини територій та близько 20–25 % економічного, зокрема промислового, потенціалу країни, дестабілізацію соціальної сфери й економічної системи, погіршення динаміки розвитку і нарощування показників функціонування базових видів економічної діяльності.

Відтак, подальший економічний розвиток нашої країни в значній мірі обмежується потужними зовнішніми впливами – агресією з боку РФ, гібридним втручанням, періодичними світовими фінансово-економічними кризами і нестабільністю. Проте, наявні й чисельні внутрішні проблеми. Це головню зовнішня міграція населення, корупція, консервування непродуктивної галузевої структури економіки, боргові зобов'язання, нестабільність політичної системи тощо.

Відповідно, аналізування сучасних економічних тенденцій розвитку країни дозволяє сформулювати висновки щодо збереження або зміни процесів, ключових чинників розвитку національної економіки, що є вагомим інформаційно-аналітичним базисом обґрунтування й ухвалення раціональних рішень з більш якісного і інтенсивного використання наявного економіко-ресурсного потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам формування та реалізації державної політики забезпечення соціально-економічного розвитку держави, регіонів, а також ролі в цих процесах суб'єктів господарювання, їх внеску в економічний і суспільний розвиток, присвячено достатньо багато уваги у публікаціях О. Білана [2, с. 75–79], О. Герасименко [5, с. 39–43], О. Карпенка [6] та ін. дослідників. Аспекти розвитку процесів формування й використання ресурсного забезпечення (у т. ч. капіталу і праці, інтелектуально-кадрового потенціалу) розвитку національного господарства розкриті в працях С. Гринкевич [3, с. 24–27], С. Левицької [7, с. 255–262], О. Чижишин [10, с. 127–130]. Публічно-приватні практики та підходи до підготовки і реалізації проектів соціально-економічного розвитку за участі представників держави, бізнесу, громадськості, ін. суб'єктів стали предметом наукових дискурсів О. Бедзай, Т. Федченко [1, с. 70–74], Р. Лупака [8, с. 320–325], О. Рудковського [4, с. 4–8], А. Мостепанюка [9, с. 13–22] та ін. науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

Таким чином, на сьогодні, теоретико-методичний базис дослідження процесів економічного зростання розвинений в достатній мірі. Однак, економіка України не стабільна, є такою, що у значній мірі залежить від внутрішніх політичних, фінансових і господарських процесів, а також зовнішніх викликів, шоків, впливів і т. ін. Відтак, моніторинг та аналізування сучасних найбільш актуальних аспектів та трендів розвитку економіки України та її соціальної сфери – питання постійної стабільної актуальності. В тому числі за результатами таких досліджень з'являються можливості обґрунтування ефективних і своєчасних управлінських рішень зі стабілізації ситуації, посилення економічної безпеки держави, забезпечення її сталого і структурно (у тому числі в регіональному аспекті) збалансованого розвитку.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз стану та тенденцій функціонування економіки України на нинішньому етапі її розвитку, а також обґрунтування стратегічних пріоритетів державної політики подолання викликів і забезпечення кращої реалізації потенціалу національної економіки України.

Виклад основного матеріалу

Економіка України протягом всього періоду незалежності розвивалася у більшій мірі хаотично, аніж за найкращими сценаріями побудови конкурентоспроможного й ефективного національного господарства. З-поміж причин такого стану справ виокремимо принаймні три: (1) обмеженість повноцінного якісного (передовсім інтелектуально-кадрового, інноваційно-технологічного, фінансово-інвестиційного) ресурсного забезпечення та нераціональне використання наявного; (2) відсутність реальних структурних реформ та інституційних зрушень; (3) регіональні дисбаланси розвитку та невикористання регіональної спеціалізації й місцевого потенціалу.

Так, нинішній етап розвитку економіки України ознаменувався активізацією зовнішніх міграційних процесів, які з трудовою все більше переростають у стаціонарну міграцію та міграцію родин; останнім часом з України все більше виїждять висококваліфіковані фахівці, науковці, винахідники, підприємці і т. п. У 2021 р. тенденція до звуження робочої сили зберіглася і до 2020 р. обсяги робочої сили скоротилися на 2,3 % (табл. 1).

Таблиця 1

Населення України за статусом участі в складі робочої сили у 2010, 2015, 2018-2021 рр., тис. осіб

Показники	Роки							Темпи зростання, % в.п.	
	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2010	2021/2020
Робоча сила	22051,6	18097,9	17854,4	17939,5	18066,0	17589,5	17182,9	77,92	97,69
Зайняті	20266,0	16443,2	16156,4	16360,9	16578,3	15915,3	15377,1	75,88	96,62
Частка зайнятих у робочій силі, %	91,90	90,86	90,49	91,20	91,77	90,48	89,49	-2,41	-0,99
Безробітні	1785,6	1654,7	1698,0	1578,6	1487,7	1674,2	1805,8	101,13	107,86
Частка безробітних у робочій силі, %	8,10	9,14	9,51	8,80	8,23	9,52	10,51	2,41	0,99

Джерело: складено автором за [6]

Для всього періоду 2010–2021 рр. характерною стала тенденція до погіршення забезпеченості економіки України як людськими ресурсами, так і кадрами. За 2010–2021 рр. обсяги робочої сили скоротилися на 22,08 % або на 4,9 млн осіб, що суттєво. Скорочення чисельності зайнятих було ще відчутнішим. Відповідні показники становили 24,12 % та майже 5,0 млн осіб. Знизилася й частка зайнятих у робочій силі – на 2,41 в. п. Тоді як показники безробіття зростають, що логічно. За 2010–2021 рр. чисельність безробітних зросла на 1,13 % (на 20 тис. осіб), а частка безробітних у робочій силі – на 2,41 в. п. з 8,1 % (у 2010 р.) до 10,51 % (у 2021 р.). Однак, фактичні дані (з урахуванням тіньової економіки і прихованої, гібридних форм зайнятості, а також зовнішньої міграції) кардинально вищі. За різними оцінками рівень безробіття в Україні сягає 20-25 %.

Однією з причин деформованої структури зайнятості залишається низький рівень оплати праці та наявність постійної заборгованості з її виплати. Так, середня заробітна плата в економіці України у грудні 2021 р. становила 17,5 тис. грн, що є еквівалентом біля 500 дол. США. Притому в низці галузей показник був нижчим – тимчасове розміщення й організація харчування (9,7 тис. грн), операції з нерухомим майном (13,4 тис. грн), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (14,8 тис. грн), освіта (14,9 тис. грн), торгівля (15,9 тис. грн) та ін.

При такій низькій оплаті праці практично щороку зростає сума заборгованості зі виплати заробітної плати. Так, на 1 лютого 2022 р. на підприємствах і організаціях країни накопичилося 3,1 млрд боргу з оплати праці. Якщо проаналізувати цей показник в структурі, то 72,7 % припадало на промисловість. Відтак, суб'єкти господарювання саме цього виду економічної діяльності мають найбільші проблеми з оплати праці, що негативно, адже це суб'єкти реального сектора економіки, де створюється найбільша додана вартість.

Таблиця 2

Заробітна плата (у грудні 2021 р.) та заборгованість зі виплати заробітної плати (на 1.02.2022 р.) працівникам за видами економічної діяльності в Україні

Види економічної діяльності	Заробітна плата, тис. грн.	Сума заборгованості, млн грн.	Структура, %	Темпи зростання заборгованості до 1.01.2022 р.	Темпи зростання заборгованості до 1.01.2021 р.
Загалом	17,5	3072,3	100,0	95,8	118,6
Сільське, лісове та рибне господарство	16,0	44,1	1,44	97,4	4,6
Промисловість	18,1	2232,4	72,66	92,6	111,6
Будівництво	12,9	121,6	3,96	128,4	4,9 р.
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	15,9	49,6	1,61	152,9	189,7
Транспорт, складське господарство	16,7	163,7	5,33	81,2	119,1
Тимчасове розміщення й організація харчування	9,7	1,9	0,06	85,7	14,2
Інформація та телекомунікації	29,9	8,2	0,27	45,6	3,3 р.
Фінансова та страхова діяльність	31,3	0,3	0,01	2,7	94,6
Операції з нерухомим майном	13,4	148,8	4,84	4,2 р.	5,8 р.
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	26,9	5,9	0,19	149,5	123,1
Освіта	14,9	12,8	0,42	152,5	103,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14,8	97,6	3,18	192,0	3,8 р.
Мистецтво, спорт, розваги, відпочинок	15,5	3,9	0,13	2,8 р.	4,8 р.

Джерело: складено автором за [6]

З-поміж інших видів економічної діяльності найбільш проблемними є транспорт і складське господарство (5,33 % у структурі загальної по економіці заборгованості з оплати праці), операції з нерухомим майном (4,84 %), будівництво (3,96 %), охорона здоров'я і надання соціальної допомоги (3,18 %), торгівля (1,61 %) та сільське, лісове і рибне господарство (1,44 %). Крім того, практично у всіх з перелічених видів економічної діяльності наявна тенденція до подальшого нарощування боргів з оплати праці, що негативно. Подальший розвиток цих тенденцій призведе й до нарощування проблем з кадровим забезпеченням підприємств.

Економічне зростання кожної країни визначають базові види економічної діяльності. Це сільське господарство і АПК, промисловість, будівництво і т. п. На жаль, ситуація з обсягами діяльності в цих видах економічної діяльності України не стабільна. До прикладу, в останні роки економіка нашої держави все більше прямує до аграрної, що має як позитивні, так і дискусійні наслідки. З одного боку, нарощення обсягів виробництва і реалізації аграрної продукції – це нові робочі місця, збільшення ВВП та ВРП, податкових поступлень. З іншого, – консервує постіндустріальний тип національного господарства. Так, для 2021 р. характерним стало значне нарощення обсягів сільськогосподарської продукції (табл. 3). За господарствами всіх категорій приріст становив 14,4 %, а за продукцією рослинництва – 19,9 %. Наростили виробництво головно підприємства – 19,2 %, тоді як внесок господарства населення склав лише 5,5 %.

Таблиця 3

Індекси сільськогосподарської продукції за категоріями господарств в Україні у 2015–2021 рр.

Показники	Роки						Темпи зростання, в.п.		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021/ 2010	2021/ 2020	
Господарства всіх категорій	95,2	106,3	97,78	108,2	101,4	89,9	114,4	19,20	24,50
продукція рослинництва	94,8	109,1	97,1	110,2	101,8	87,9	119,9	25,10	32,00
продукція тваринництва	96,4	97,3	100,2	101,2	100,2	97,5	95,6	-0,80	-1,90
Підприємства	94,8	109,7	97,0	112,0	102,7	88,0	119,2	24,40	31,20
Господарства населення	95,8	100,9	99,3	101,7	99,1	93,6	105,5	9,70	11,90

Джерело: складено автором за [6]

Однак, ситуація й у цій галузі не стабільна. До прикладу, у 2015, 2017 та 2020 рр. індекси сільськогосподарської продукції в Україні мали низхідний характер. Це по-перше, а по-друге, за рідким винятком 2017–2019 рр. в країні зменшуються обсяги виробництва продукції тваринництва, що негативно, адже продукція цієї галузі сільського господарства має вищий рівень доданої вартості. Продукція тваринництва також є однією з провідних з огляду на продовольчу безпеку країни.

В Україні зростають обсяги реалізованої промислової продукції, що позитивно. Так, за 2010–2021 рр. показник зріс у понад 3,1 рази (табл. 4). В рази зросли й обсяги реалізації промислової продукції за базисними галузями промисловості – переробною, виробництвом фармацевтичних продуктів, комп'ютерів, електричного устаткування, автотранспортних засобів, у металургії, машинобудуванні.

Таблиця 4

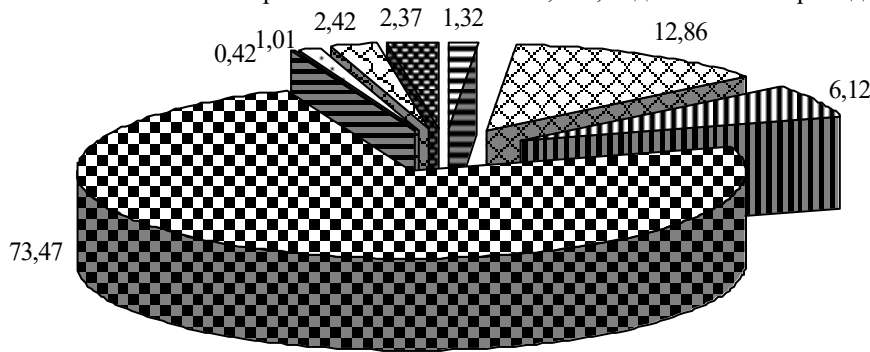
Обсяги реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за окремими галузями промисловості в Україні у 2010, 2015, 2019, 2020–2021 рр., млрд грн.

Галузі	Роки					Темпи зростання, %	
	2010	2015	2019	2020	2021	2021/ 2010	2021/ 2020
Промисловість	1065,9	1776,6	3019,4	3201,9	3294,8	3,1 р.	102,90
Переробна промисловість	716,4	1139,2	1828,3	1854,5	1952,8	2,7 р.	105,30
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	7,4	20,3	37,4	42,4	43,5	5,9 р.	102,59
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	200,6	278,5	423,5	395,6	423,7	2,1 р.	107,10
Машинобудування	99,3	115,3	212,0	194,6	201,8	2,0 р.	103,70
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	7,0	8,8	16,8	15,8	13,9	198,57	87,97
Виробництво електричного устаткування	16,2	24,0	40,9	35,7	33,2	2,0 р.	93,00
Виробництво інших машин та устаткування	31,2	41,9	71,1	70,8	79,8	2,6 р.	112,71
Виробництво автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів	44,8	40,5	83,3	72,3	78,1	174,33	108,02

Джерело: складено автором за [6]

Разом із тим, обсяги вітчизняної промисловості залишають не достатніми з огляду той значний економічний потенціал, яким володіє Україна. До прикладу, за 2020–2021 р. темпи приросту промислової продукції за головними галузями промисловості були низькими, а подекуди – від'ємними; не раціонально залишається й структура промислового виробництва, коли більша частина продукції припадає на

виробництво сировинної продукції з низьким рівнем доданої вартості (рис. 1). Так, провідні галузі промисловості станом на січень 2022 р. обіймали лише біля 26,5 %, тоді як на інші припадало – 73,5 %.

- Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів
- Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів
- Машинобудування
- Інші галузі
- Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції
- Виробництво електричного устаткування
- Виробництво інших машин та устаткування
- Виробництво автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів

Рис. 1. Структура галузей промисловості України станом на січень 2022 р.

Джерело: складено автором за [6]

На машинобудування припадало лише 6,12 % промислової продукції, виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 0,42 %, на виробництво автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів – 2,37 %. Економіка з такою нераціональною структурою промисловості априорі на може бути конкурентоспроможною та ефективною.

Позитивно, що для періоду 2015–2021 рр. в Україні характерний постійний приріст обсягів будівельної продукції (табл. 5). Однак, якщо у 2017, 2019 рр. приріст сягав 25 %, то в останні роки темпи зростання суттєво знизилися – 101,2 % у 2021 р. Для 2020-2021 рр. характерною стала низхідна динаміка індексів за будівлями – 93,7 % у 2020 р. та 94,2 % у 2021 р.

Таблиця 5

Індекси та структура будівельної продукції в Україні у 2015, 2017–2021 рр.

Показники	Роки						Темпи зростання, в.п.	
	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2010	2021/2020
Всього	87,5	126,4	108,6	123,6	105,6	101,2	13,7	-4,4
Будівлі	91,7	121,5	103,5	119,1	93,7	94,2	2,5	0,5
%		50,0	47,3	46,0	39,9	39,5	51,2	61,7
житлові	98,9	116,3	100,9	104,8	83,5	96,9	-2	13,4
%		22,5	20,8	18,3	14,4	12,8	78,7	88,4
нежитлові	85,8	126,1	105,7	130,3	100,3	92,5	6,7	-7,8
%		27,5	26,5	27,7	25,5	24,9	73,7	76,3
Інженерні споруди	83,7	131,7	113,6	127,7	115,6	111,6	27,9	-4
%		50,0	52,7	54,0	60,1	60,5	51,2	40,7

Джерело: складено автором за [6]

Для вітчизняного будівельного сектора характерною є ще одна проблема. Вона криється у недостатньо раціональній структурі будівництва. До прикладу, якщо у 2017 р. частка будівництва житлових і нежитлових будівель обіймала 50,0 %, то до 2021 р. ситуація істотно змінилася і вже понад 60 % припадало на інженерні споруди, тоді як на житлове будівництво – 12,8 %, нежитлові будівлі – 24,9 %.

Україна продовжує залишатися імпортозалежною. У більшості років періоду 2005–2021 рр. обсяги імпорту (за товарами) перевищували обсяги експорту та, відповідно, коефіцієнт покриття експортом імпорту (ключовий індикатор зовнішньоекономічної безпеки національної економіки) був нижче одиниці (табл. 6).

Таблиця 6

Показники зовнішньоекономічної діяльності в Україні у 2005, 2010, 2015, 2020-2022 рр.

Показники	Роки					Темпи зростання, в.п.	
	2005	2010	2015	2020	2021	2021/ 2005	2021/ 2020
Експорт товарів, млрд дол. США	34,2	51,4	38,1	49,2	68,1	199,12	138,41
Експорт послуг, млрд дол. США	6,4	12,3	9,7	11,5	13,2	206,25	114,78
Загальний експорт, млрд дол. США	40,60	63,70	47,80	60,70	81,30	200,25	133,94
Імпорт товарів, млрд дол. США	36,1	60,7	37,5	54,3	72,8	201,66	134,07
Імпорт послуг, млрд дол. США	2,9	5,5	5,5	5,7	7,6	262,07	133,33
Загальний імпорт, млрд дол. США	39,00	66,20	43,00	60,00	80,40	206,15	134,00
Коефіцієнти покриття імпорту експортом							
За товарами	0,95	0,85	1,02	0,91	0,94	0,03	0,95
За послугами	2,21	2,24	1,76	2,02	1,74	-0,28	2,21
Загалом	1,04	0,96	1,11	1,01	1,01	0,00	1,04

Джерело: складено автором за [6]

З іншого боку, позитивним є нарощення обсягів зовнішньоторговельних операцій, що характерне для економіки України за аналізований період. Так, обсяги експорту товарів у 2021 р. збільшилися до 68,1 млрд дол. США, що було на 38,41 % більше ніж у 2020 р. та практично у двічі більше, ніж у 2005 р. Аналогічні показники для експорту послуг становили 13,2 млрд грн, 14,8 % та 2,1 рази. За 2005–2021 рр. загальний вітчизняний експорт збільшився у 2,0 рази та досяг позначки 81,3 млрд дол. США.

Притому для України низькими все ще залишаються коефіцієнти покриття імпорту експортом. Якщо за послугами картина достатньо оптимістична і обсяги експорту практично вдвічі перевищують імпорт, то за товарами ситуація не настільки оптимістична.

Для вітчизняної економіки характерні й інші структурні вади. Важливо виокремити що мінімум дві з таких. По-перше, це низка роль і недостатній внесок сектора малого бізнесу в економічне зростання. По-друге, низька інноваційно-технологічна компонента розвитку національної економіки.

Відносно першого, то у 2021 р. в Україні налічувалося 373,8 тис. одиниць суб'єктів господарювання, з яких лише 0,1 % (біля 500 од.) припадало на великі підприємства. На середні суб'єкти господарювання припадало 4,7 %. Відповідно, понад 95 % діючих суб'єктів господарювання національної економіки – це малі підприємства. Причому 82,4 % з них – мікро. Така структура не може бути характерною для потужної конкурентоспроможної економіки. Відтак, органам влади слід працювати над зростанням частки як за чисельністю суб'єктів, так і обсягами господарювання середніх і що важливіше – великих підприємств. Адже на нині великих підприємств у сільському господарстві налічувалося лише 36, у будівництві – 14, в торгівлі – 160, на транспорті – 28 од.

Україна продовжує обіймати не надто високі позиції у провідних міжнародних рейтингах інноваційно-технологічного розвитку та цифрової трансформації економіки у суспільства. До прикладу, на 2021 р. у світовому рейтингу цифрової конкурентоспроможності Україна займала лише 54 позицію зі 64 країн у рейтингу (табл. 7). Найкращою в нас була компонента «Знання» (37 місце), тоді як суттєві проблеми характерні для таких компонент, як «Технології» (58 місце) та «Готовність до майбутнього» (58 місце). Очевидно, що країна, яка прагне бути конкурентоспроможною та сучасною, з розвиненим цифровим суспільством і економікою, має забезпечувати якісну нормативно-правову базу цифрової трансформації економіки й суспільства, нарощувати інноваційно-інвестиційний капітал, розвивати технологічну інфраструктуру, розвивати ділову активність у секторі високотехнологічних стартапів, забезпечувати ІТ-інтеграцію всіх сфер та секторів національної економіки.

Таблиця 7

Місця України у світовому рейтингу цифрової конкурентоспроможності у 2017–2021 рр.

Складові рейтингу	Роки				
	2017 (63 країни)	2018 (63 країни)	2019 (63 країни)	2020 (63 країни)	2021 (64 країни)
Загальний індекс цифрової конкурентоспроможності	60	58	60	58	54
Компонента 1 – Знання	45	39	40	38	37
Субіндекс «Таланти»	57	55	57	52	46
Субіндекс «Навчання та освіта»	26	22	21	19	18
Субіндекс «Науково-дослідна робота»	45	40	49	50	55
Компонента 2 – Технології	62	61	61	59	58
Субіндекс «Капітал»	62	61	62	59	55
Субіндекс «Нормативно-правова база»	56	54	54	54	46
Субіндекс «Технологічна інфраструктура»	60	57	60	58	57
Компонента 3 – Готовність до майбутнього	61	61	62	61	58
Субіндекс «Адаптивне ставлення»	58	53	59	56	56
Субіндекс «Ділова активність»	56	53	45	51	45
Субіндекс «ІТ-інтеграція»	60	61	61	62	61

Джерело: складено автором

На загал, в підсумку формування цих та інших висновків, а також узагальнення інших тенденцій розвитку національної економіки України є підстави вести мову про такі системні недоліки і вади (головні перепони на шляху формування і ефективного використання наявного потенціалу економічного зростання) розвитку економіки України, як: послаблення економіко-ресурсного потенціалу; високий рівень енерго- та ресурсозалежності; нераціональна структура й тінізація інвестиційного чинника; дестабілізація внутрішнього виробництва і проникнення в національну економічну систему іноземного капіталу; активізація міграційних процесів (особливо зовнішніх); втрата значної частини промислово-виробничого потенціалу і тінізації низки важливих зовнішньо- і внутрішньоторговельних потоків.

На подолання цих вад слід спрямувати більш проактивну державну політику, пріоритети якої наведені на рис. 2.

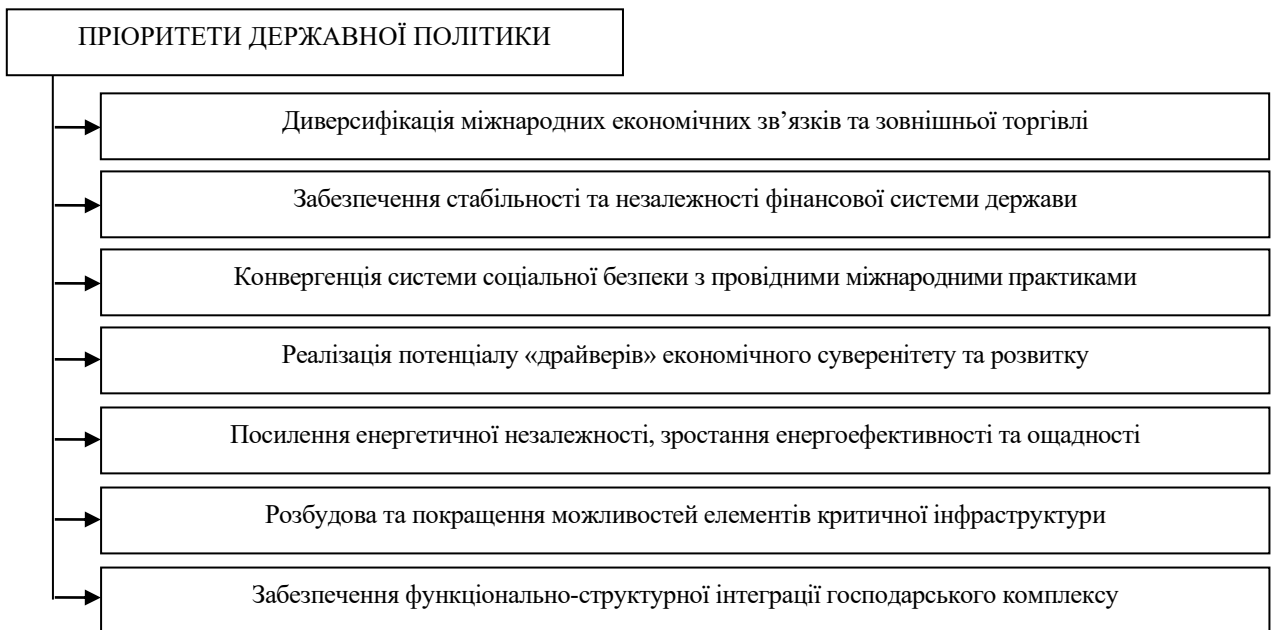

Рис. 2. Стратегічні пріоритети системної державної політики становлення ефективною моделі забезпечення економічного зростання в Україні

Джерело: авторська розробка

Поаяк, державна політика ефективізації національного господарства України має реалізуватися за напрямками: започаткування моніторингу, аналізу та діагностики економічної безпеки держави в умовах впливу гібридних загроз; здійснення стратегування і планування політики забезпечення економічної безпеки та розвитку національної економіки з урахуванням зовнішніх та внутрішніх умов і можливостей; удосконалення організаційно-управлінської системи розвитку економіки України та її регіональних економіки; впровадження організаційно-економічного механізму реалізації економічних інтересів держави; становлення дієвого контролю якості та ефективності функціонування системи забезпечення економічної безпеки України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Ключовими недоліками та проблемними аспектами розвитку економіки України на нинішньому етапі стали погіршення інтелектуально-кадрового ресурсу та зростання обсягів і рівня безробіття; невисокий рівень оплати праці та збільшення обсягу заборгованості з її оплати; нераціональна структура та малі обсяги промислового виробництва; нестабільність виробництва і збуту продукції галузей реального сектора економіки; слабкі позиції суб'єктів великого бізнесу; низька інноваційно-технологічна активність та спроможність здійснювати повномасштабну цифрову трансформацію національного господарства; послаблення економіко-ресурсного потенціалу; високий рівень енерго- та ресурсозалежності; нераціональна структура й тінізація інвестиційного чинника; дестабілізація внутрішнього виробництва і проникнення в національну економічну систему іноземного капіталу; активізація міграційних процесів (особливо зовнішніх); втрата значної частини промислово-виробничого потенціалу і тінізації низки важливих зовнішньо- і внутрішньоторговельних потоків.

Ефективізація національного господарства України потребує більш системної і комплексної державної політики, орієнтованої на досягнення наступних стратегічних пріоритетів: диверсифікація міжнародних економічних зв'язків та зовнішньої торгівлі; забезпечення стабільності та незалежності фінансової системи держави; конвергенція системи соціальної безпеки з провідними міжнародними практиками; реалізація

потенціалу «драйверів» економічного суверенітету та розвитку; посилення енергетичної незалежності, зростання енергоефективності та ощадності; розбудова та покращення можливостей елементів критичної інфраструктури; забезпечення функціонально-структурної інтеграції господарського комплексу.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються економіко-математичного прогнозування тенденцій розвитку ключових макроекономічних характеристик національної економіки.

Література

1. Бедзай О.В., Федченко Т.В. Соціальна відповідальність бізнесу: проблеми розвитку та бухгалтерського обліку. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 256. С. 70–74.
2. Білан О.С. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник підвищення вартості компанії. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 54. С. 75–79.
3. Васильців Т. Г., Гринкевич С. С. Формування середовища економічної безпеки підприємництва в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4 (1). С. 24–27.
4. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Напрями та засоби стимулювання соціальної відповідальності підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. № 5. 2019. С. 4–8.
5. Герасименко О. Соціальний облік та нефінансова звітність як інструмент реалізації соціальної відповідальності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 137. С. 39–43.
6. Інтернет-ресурс Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Карпенко О.О., Мандзюк Н.К. Соціальна відповідальність як чинник економічного розвитку вітчизняних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6219>.
8. Левицька С.О. Соціальний облік: методичний підхід та організаційне забезпечення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 797. С. 255–262.
9. Лупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 320–325.
10. Мостепанюк А. В. Сутність, принципи та методи реалізації корпоративної соціальної відповідальності в сучасній ринковій економіці. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 13–22.
11. Чижишин О. І. Значення і сутність соціальної відповідальності в умовах функціонування ринкової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6(3). С. 127–130.

References

1. Bedzaj, O.V. and Fedchenko, T.V. (2013). Corporate Social Responsibility: problems of development and accounting. Culture of the peoples of the Black Sea coast. Vol. 256, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/92349> (Accessed 07 Nov 2020).
2. Bilan, O. S. (2020). Corporate social responsibility as a factor in increasing the value of the company. *Black Sea Economic Studies*. no. 54. pp. 75-79.
3. Vasylytsiv, T. G., Grinkevich, S. S. (2015). Formation of the environment of economic security of entrepreneurship in Ukraine. *Economic Journal-XXI*. no. 3-4 (1). pp. 24-27.
4. Vasylytsiv, T.G., Lupak, R.L., Rudkovskiy, O.V. (2019). Directions and means of stimulating social responsibility of entrepreneurship in Ukraine. *Economy and state*. no. 5. pp. 4-8.
6. Herasymenko, O. (2012). Social accounting and non-financial reporting as a tool for implementing social responsibility. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Vol. 137, available at: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_46/fail/ch2/7.pdf (Accessed 07 Nov 2020).
7. Internet resource of the State Statistics Service of Ukraine. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Karpenko, O.O. and Mandzyuk, N.K. (2018). Social responsibility as a factor of domestic enterprises economic development. *Effective Economy*. Vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6219> (Accessed 15 Nov 2020).
9. Levytska, S.O. (2014). Social accounting: methodological approach and organizational support. Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Vol. 797, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2014_797_36 (Accessed 09 Nov 2020).
10. Lupak, R. L. (2013). Economic justification of strategic management of enterprise competitiveness. *Business Inform*. no. 4. pp. 320-325.
11. Mostepaniuk, A. V. (2019). The essence, principles and methods of corporate social responsibility in a modern market economy. *Business Inform*. no. 11. pp. 13-22.
12. Chyzyshyn, O. I. (2016). The value and essence of social responsibility in a functioning market economy. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. no. 6(3). pp. 127-130.